

Kā tiesiskās aizsardzības process var palīdzēt izvairīties no bankrota

Tiesiskās aizsardzības process (TAP) ir kolektīvs restrukturizācijas process, kas tiek apstiprināts ar tiesas lēmumu un kura mērķis ir ļaut uzņēmumam pārvarēt esošās vai paredzamās finanšu grūtības. Procesā uzņēmums sadarbojas ar kreditoriem, procesa uzraugošo personu un tiesu. Ko finanšu grūtībās nonācis uzņēmums var gūt no tiesiskās aizsardzības procesa, un kas no juridiskā un finanšu aspekta jāatceras, lai process izdotos sekmīgi? Par to vairāki eksperti informēja zvērinātu advokātu biroja (ZAB) *Sorainen* rīkotajā seminārā „**KĀ NOVĒRST MAKSĀTNESPĒJU AR TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESA RĪKIEM: JURIDISKĀ UN FINANŠU PERSPEKTĪVA**”.

Kas raksturo tiesiskās aizsardzības procesu

Kā galvenās TAP iezīmes **EDVĪNS DRABA**, ZAB Sorainen vecākais jurists, izceļ trīs. Pirmkārt, TAP laikā uzņēmumu turpina vadīt tā valde, nevis kreditoru vai tiesas iecelta amatpersona (kā, piemēram, maksātnespējas procesā, kuru vada maksātnespējas procesa administrators). Otrkārt, visa procesa laikā uzņēmumam saglabājas aizsardzība pret kreditoru parādu piedziņas darbībām – kreditori nevar pieprasīt izpildraksta izpildi, panākt prasības nodrošinājumu (piemēram, apkilajot kontus) vai iesniegt parādnieka maksātnespējas pieteikumu, nodrošinātais kreditors nevar prasīt ieķelātās mantas pārdošanu. Tāpat visa TAP laikā tiek apturēts līgumsoda, nokavējuma naudas un nodokļu prasījumu kavējuma naudas pieaugums, kā arī procentu pieaugums, ja tie pārsniedz likumisko procentu apmēru. Treškārt, ar kreditoru vairākuma balsojumu iespējams panākt izmaiņas attiecībā uz visu kreditoru prasījumiem – tātad ir iespējams mainīt saistības pret kreditoriem, vai nu atliekot saistību izpildi un nosakot maksājumu grafiku, vai arī daļēji vai pilnībā dzēšot blakus prasījumus (piemēram, līgumsodus) vai pat pamatparādus.

TAP uzsākšana un ilgums

Lai uzsāktu TAP, uzņēmumam jāiesniedz tiesā pieteikums par procesa ierosināšanu. „Tas ir salidzinoši vienkāršs pieteikums, kurā uzņēmums pamato nepieciešamību uzsākt tiesiskās aizsardzības procesu ar finanšu grūtībām, kuras tam iestājušās vai paredzamas. Tiesnesis lemj par šī pieteikuma apmierināšanu ne vēlāk kā nākamajā dienā. Ja pieteikums tiek apmierināts, tad tiek ierosināta tiesiskās aizsardzības procesa lieta un uzņēmumam iestājas minētā aizsardzība pret parādu piedziņas darbībām,” skaidro E. Draba.

Ar šo bridi sākas divu mēnešu termiņš (kuru ar kreditoru atbalstu var pagarināt vēl par vienu mēnesi), un tā laikā uzņēmumam ir jāizstrādā TAP pasākumu plāns, kurā tiek noteikts, kādā veidā uzņēmums pārvarēs finanšu grūtības – TAP plānā jāparedz, kādus ekonomiski pamatotus pasākumus uzņēmums veiks, lai uzlabotu finanšu situāciju un spētu norēķināties ar kreditoriem.

Plāns jāsaskaņo ar kreditoriem, saņemot to vairākuma atbalstu, un pēc tam jāiesniedz tiesai apstiprināšanai. Ja tiesa TAP plānu atzīst par pamatotu, tā pieņem lēmumu par TAP istenošanu. Maksimālais procesa ilgums standartā ir divi gadi ar iespēju to pagarināt vēl uz diviem gadiem, bet **Covid-19 pandēmijas laikā likumdevējs paredzējis iespēju TAP ilgumu uzreiz noteikt četrus gadus.**

Kam jābūt TAP pasākumu plānā

Sastādot TAP plānu, jāņem vērā, kas ir tajā obligāti iekļaujamie elementi. Plānā noteikti jānorāda uzņēmuma maksājumu saistības, maksājumu izpildes grafiks un plānoto ieņēmumu un izdevumu progno-

zes (jāsastāda naudas plūsmas prognoze pirmajam procesa gadam mēneša intervālos, bet nākamajiem gadiem – triju mēnešu intervālos). Tāpat plānā norādāmas TAP metodes. Tā var būt saistību izpildes termiņa atlīkšana, paredzot saistību pakāpenisku izpildi saskaņā ar maksājumu grafiku (faktiski vienmēr izmantota metode); daļēja galveno prasījumu dzēšana (pamatparāda dzēšana notiek diezgan reti – apmēram ceturtajā daļā pabeigto TAP lietu); daļēja vai pilnīga blakusprasījumu (procentu, līgumsoda) dzēšana (bieži izmantota metode); citas metodes, piemēram, parādsaistību aizstāšana ar kapitāla daļām.

Tāpat TAP plānā jānorāda mantas saraksts, kas nepieciešama procesa laikā; atlīdzība nodrošinātajiem kreditoriem; procesa termiņš; darījumu veidi, kurus drīkst veikt bez saskaņošanas ar uzraugošo personu; uzņēmuma esošie un plānotie pamatdarbības veidi; kārtība, kādā kreditori tiks informēti par uzņēmuma darbības rezultātiem; pamatojums, ka plānu nesaskaņojušo kreditoru ieguvums ir lielāks nekā maksātnespējas gadījumā; ziņas par uzraugošo personu (ja panākta vienošanās ar kreditoriem).

„Varētu teikt, ka tiesiskās aizsardzības procesa plāns sastāv no divām daļām – finanšu/ekonomi-

EDVĪNS DRABA
zvērinātu
advokātu
biroja
Sorainen
vecākais
jurists

TAP plānā jāparedz, kādus ekonomiski pamatotus pasākumus uzņēmums veiks, lai uzlabotu finanšu situāciju un spētu norēķināties ar kreditoriem.

kās puses, kas nereti tiek atstāta novārtā, lai gan ir īoti svarīga, un juridiskās puses, kurā tiek paredzētas tiesiskās aizsardzības procesa metodes, kuras tiks piemērotas visu kreditoru prasījumiem – arī to kreditoru prasījumiem, kuri balsojuši pret plāna apstiprināšanu,” skaidro E. Draba.

Lai TAP plāns būtu uzskatīms par saskaņotu ar kreditoriem, par to jānobalso noteiktam kreditoru vairākumam. Kreditori balso divās grupās – nodrošinātu kreditoru grupā un nenodrošinātu kreditoru grupā, un katrā no tām ir noteikts savs sasniedzamā vairākuma kvorums. Nodrošinātu kreditoru grupā par plānu jānobalso kreditoriem, kuru prasījumi veido vismaz divas trešdaļas no nodrošinātu kreditoru galveno prasījumu kopsummas, savukārt nenodrošinātu kreditoru grupā jānobalso kreditoriem, kuru prasījumi veido vairāk nekā pusi no nenodrošinātu kreditoru galveno prasījumu kopsummas.

TAP norise un uzraudzība

Uzņēmumam jāņem vērā, ka TAP laikā tā darbības ir ierobežotas. Galvenie uzņēmuma pienākumi ir pildīt saskaņoto plānu, ziņot uzraugošajai

► personai par tā izpildi, nepieciešamības gadījumā atļaujot dokumentu pārbaudes, kā arī novirzīt gūto peļņu plāna īstenošanai.

TAP laikā uzņēmumam ir aizliegts slēgt darījumus, kas nav paredzēti plānā, vai veikt citas darbības, kas varētu paslītināt uzņēmuma stāvokli, kaitēt kreditoru interesēm. Tāpat šajā laikā nedrīkst izmaksāt dividendes, izsniegt aizdevumus, sniegt galvojumus, dāvināt, ziedot, izmaksāt prēmijas, atsavināt vai apgrūtināt nekustamo īpašumu, kā arī veikt plānā neietvertus maksājumus, izņemot gadījumus, kad tie nepārsniedz divus procentus no kopējās kreditoru prasījumu summas un par šādu maksājumu ir saņemta uzraugošās personas piekrišana.

TAP tiek nozīmēta arī uzraugošā persona. Šī persona neiejaucas uzņēmuma vadīšanas procesā, taču darbojas kā vidutājs, kas sniedz atzinumu tiesai par TAP plānu, kā arī seko līdzi, vai process notiek likumīgi un saskaņā ar apstiprināto plānu. „Iepriekš bija nosacījums, ka šāds uzraugs var būt tikai maksātnespējas procesa administrators, patlaban par to var būt gandrīz jebkura persona, par ko uzņēmums ar kreditoriem ir vienojušies. Saskaņā ar

ROBERTS STUGIS, finanšu un investīciju kompānijas *Callidus Capital* partneris. Tomēr sliktajiem TAP statistikas rādītājiem ir objektīvi, bieži no pašiem uzņēmējiem atkarīgi iemesli. **Liela daļa TAP lietu tiekot ierosinātas novēloti, kā papildu laika novilcināšanas elements situācijā, kad uzņēmums jau ir tik sliktā finanšu stāvokli, ka TAP tam vairs nevar palīdzēt.** Tāpat procesi tikuši vadīti nemākulīgi, pieļaujot daudzas klūdas. „Mūsuprāt, tiesiskās aizsardzības process noteikti ir efektīvs instruments, taču tas prasa pārdomātu soļu veikšanu katrā procesa stadijā,” rezumē R. Stuģis.

Fāzē pirms procesa ierosināšanas ir svarīgi laikus identificēt uzņēmuma finanšu grūtības, lai nenokavētu brīdi, kad process uzsākams. „To iespējams izdarīt, vērtējot naudas plūsmu, kas būtu veicams uzņēmuma ikdienā. Parasti ikdienā tas tomēr netiek darīts, bet tad vismaz jābūt modriem un jāspēj pamānīt pazīmes, kas varētu norādīt uz finanšu problēmām,” norāda R. Stuģis. Dažas no šim pazīmēm ir ļoti nepārprotamas un tiešas, piemēram, liels nodokļu uzrēķins, tiesas process ar potenciāli negatīvu iznākumu, nelaimes gadījumi (ugunsgrēks, zādzība un tamlīdzīgi) vai liela, svarīga debitora maksātnespēja. Taču ir arī citas, mazāk acīmredzamas pazīmes, kas var signalizēt par finanšu grūtībām nākotnē. Tas var būt, piemēram, naudas līdzekļu samazinājums kontā, apgrozījuma samazinājums, pieaugums krājumos vai debitoru atlikumos, izmaksu pieaugums, likviditātes rādītāja samazinājums vai ilgtermiņa saistību atmaksas termiņa tuvošanās.

Prognozējot naudas plūsmu, tā jāvērtē gan īstermiņā, saprotot tuvākā laika perspektīvas, gan arī ilgtermiņā, apzinoties, kā tiks segtas būtiskākās saistības. Tāpat svarīgi ir izvērtēt naudas plūsmu gan pēc tiesās, gan netiesās metodes. Tiešā metode nozīmē ienākumu un izmaksu paredzēšanu tiesī no uzņēmēdarbības perspektīvas, prognozējot ienākošo un izejošo naudas plūsmu. Savukārt netiesā metode parāda, kā uzņēmuma darbības, kas ietekmē naudas plūsmu, ietekmē bilanci. „Tas ir nepieciešams tādēļ, ka bilancē ir daudz naudas plūsmas uzlabošanas rezervju, kuras šajā brīdi būtu svarīgi izmantot,” iesaka R. Stuģis. Naudas plūsma jāvērtē kopskatā ar likviditātes, rentabilitātes un citiem finanšu analīzes rādītājiem. Tāpat tā nevar būt „sastingusi laikā” – nepārtraukti jāseko līdzi, vai naudas plūsmas prognoze tiešām pildās, un nepieciešamības gadījumā jāveic korekcijas.

Ir vairākas pazīmes, kas liecina, ka uzņēmumam laiks uzsākt TAP, norāda eksperts. Tas nepieciešams gadījumā, ja plānotā naudas plūsma izrādās nepieteikama saistību segšanai; visas uzņēmuma naudas līdzekļu rezerves ir izsmeltas; papildu kreditresursi nav pieejami; uzņēmuma īpašnieki nespēj vai nevēlas ieguldīt uzņēmumā papildu līdzekļus; vienošanās ar kreditoriem pārrunu ceļā nav iespējama. „Šādā situācijā nav iemesla kavēties – ir jāuzsāk tiesiskās aizsardzības process! Nevajag gaidīt brīdi, kad situācija būs tik sliktā, ka vairs nevarēs pārliecināt kreditorus par uzņēmuma dzīvotspēju,” brīdina R. Stuģis.

Naudas plūsma jāvērtē kopskatā ar likviditātes, rentabilitātes un citiem finanšu analīzes rādītājiem.

ROBERTS STUGIS
finanšu un
investīciju
kompānijas
Callidus Capital
partneris

Maksātnespējas likumu tiesai šo uzrauga kandidātu iesaka kreditoru vairākums, un kreditoru vairākums arī maksā uzraugam atlīdzību,” informē E. Draba.

Tiesiskās aizsardzības procesam ir „brālis” – ārpustes tiesiskās aizsardzības process (ATAP). Tā galvenās atšķirības ir tādas, ka uzņēmums vispirms izstrādā plānu, konfidenciāli saskaņo to ar kreditoriem, panākot arī vienošanos par uzraugošās personas kandidātūru, un tikai tad pieteikums par procesa uzsāšanu kopā ar pasākumu plānu un uzraugošās personas atzinumu tiek iesniegts tiesā. Kā uzsver E. Draba, ATAP priekšrocība ir iespēja to uzsākt ātrāk, un to var pielietot gadījumos, ja nav nepieciešama tulītēja aizsardzība pret kreditoru piedziņas darbībām.

Kā nenokavēt TAP uzsākšanu

Statistika liecina, ka TAP efektivitātes rādītāji Latvijā ir ļoti zemi. Izrādās, tikai ceturtā daļa no visām ierosinātajām TAP lietām (laikposmā no 2008. līdz 2018. gadam) tiesā tikušas apstiprinātas, un kopumā tas bijis tikai 4% no visiem ierosinātajiem procesiem, un 15% no apstiprinātajiem procesiem tikuši sekmīgi pabeigtī. „Tas var radīt uzņēmējam jautājumu – vai tiešām šīs instruments ir efektīvs finanšu problēmu risināšanai?” seminārā atzīna

Lai TAP izdotos, svarīga ir laba finanšu kompetence, kuras uzņēmējiem nereti pie-trūkst. Tā noderēs gan naudas plūsmas prognožu un uzņēmuma darbības rezultātu pamatošanā, gan dažādu scenāriju modelēšanā. Tāpat nedrīkst aizmirst arī par aktīvu komunikāciju ar kreditoriem un TAP uzraugošo personu. Vēl viens būtisks elements ir biznesa restrukturizācija, lai padarītu uzņēmumu sekmīgāku (ja biznesa modelis ir bijis finanšu grūtību rašanās cēlonis).

Valdes locekļu atbildība

TAP svarīga loma ir arī uzņēmuma valdes locekļu atbildībai. Kā atzīst **TOMS VILNIS**, ZAB Sorainen zvērināta advokāta palīgs, kreditori valdes locekļus reizēm mēģinot „izmantot kā maku”, citiem vārdiem, piedzīt no tiem lidzekļus savu prasījumu segšanai, ja tos nevar iegūt no paša uzņēmuma.

Nereti piesauktu „krietna un rūpīga saimnieka” standartu, ko Komerclikums paredz valdes locekļa darbībai, iespējams praktiski izprast, analizējot tiesu nolēmumus. Tajos var atrast, ka valdes loceklis uzskatāms par „krietnu un rūpīgu saimnieku” tad, ja viņa rīcība atbilst „saprātīgai komerciālās apgrozības praksei”. „Citiem vārdiem, tas nozīmē, ka valdes loceklīm jārīkojas tā, kā būtu rikojies ikviens cits pieredzējis un profesionāls vadītājs. Šo var izmantot kā mēraklu, taču būtiski uzsvērt, ka tas nav absoluots standarts, jo katra situācija var atšķirties un katrs gadījums tiek vērtēts individuāli”, skaidro T. Vilnis.

Jāatceras, ka civiltiesiska strīda situācijā valdes loceklīm nepastāv „nevainīguma prezumpcija” – prasītajam būs jāpierāda tikai tam radušies zaudējumi, bet valdes loceklīm pašam būs jāspēj pierādīt, ka tas rīkojies pareizi jeb kā krietns un rūpīgs saimnieks. „Tas nozīmē, ka valdes loceklīm būs jāsniedz paskaidrojumi tiesā, jāaizstāv sava pozīcija, jāiesniedz pierādījumi, kas var būt problemātiski tad, ja valdes loceklis nav darbojies aktīvi vai bijis amatā tikai pāris mēnešu un vēl nav paguvis iepazīties ar uzņēmuma grāmatvedību un lietvedību,” skaidro eksperts, piebilstot: „**Tiesas Latvijā mēdz būt skarbas pret valdes loceķiem – nereti no viņiem tiek piedzīti arī zaudējumi, un piedzenamās summas ir ievērojamas, sasniedzot pat simtus tūkstošu vai miljonus eiro.**” Turklat valdes loceklis civiltiesiskā kārtā ir atbildīgs par saviem lēnumiem vēl piecus gadus pēc zaudējumu rašanās brīža – tātad par tiem var nākties atbildēt, pat ja konkrētā persona sen vairs neatrodas šajā amatā.

Papildus civiltiesiskajai valdes loceklīm ir arī kriminālatbildība un administratīvā atbildība. Kriminālatbildība tiek piemērota konkrētajam valdes loceklīm (loceķiem), kurš (kuri) izdarījuši noziegīgo nodarījumu, nevis valdei kopumā. Kā informē T. Vilnis, Latvijas tiesu praksē mēdz būt arī gadījumi, kad valdes loceķiem tiek piespriests reāls cieņumsods. Savukārt administratīvā atbildība, lai gan neizpaužas pārlieku lielos naudas sodos, var rezultēties ar valdes loceklīm atņemtām tiesībām noteiktu laiku strādāt citos amatos.

Latvijas tiesu praksē vēl nav bijis izvērstu precedēntu par valdes locekļa atbildību situācijā, kad uzņēmums nav izmantojis iespēju iesniegt TAP pieteikumu un nonācis līdz maksātnespējai. Tomēr var secināt, ka tieši TAP pieteikšana nav uzskatāma par vienīgo obligāto valdes rīcības iespēju. Ja valde neuzsāk TAP, bet veic citus saprātīgus, praksē pieņemtus risinājumus, lai uzlabotu uzņēmuma maksātnespēju, tās rīcība tiesā var tikt vērtēta kā atbilstoša krietna un rūpīga saimnieka kritērijam.

Ja valde nav ievērojusi TAP pasākumu plānu vai likuma prasības, tiek vērtēts, kāds ir konkrētā pārkāpuma raksturs. „Tas, ka formāli nav ievēroti termiņi, vēl nenozīmē, ka tieši tādēļ kādam ir radušies zaudējumi,” skaidro T. Vilnis. Bet, ja valde nav apzinājusi visus kreditorus (aizmirusi par kādu), tas esot „nepiedodami, jo valdei jāzina par visiem komercsabiedrības kreditoriem”. Tācu var būt gadījumi, kad kreditoru prasījumi ir strīdīgi. Tad tiesai jāvērtē, vai šāda kreditora ignorēšana ir vai nav bijusi pamatota. Visbeidzot, mēdz būt gadījumi, kad TAP tiek uzsākts, lai izvairītos no saistībām – šādā gadījumā tiesa vērtēs valdes atbildību, tai skaitā kriminālatbildību.

TOMS VILNIS
zvērinātu
advokātu
biroja
Sorainen
zvērināta
advokāta
palīgs

Neviens valdes loceklis nav amatā tikai tādēļ, lai parakstītu līgumus. Visiem ir aktīvi jāvada uzņēmums.

Lai maksimāli izvairītos no atbildības pieprasīšanas par savu rīcību vai nodrošinātos ar iespējamiem pierādījumiem gadījumam, ja pret valdi tiek celta prasība, T. Vilnis iesaka vairākas samērā vienkāršas lietas. Pirmkārt, ieteicams visos lēnumos ķemt vērā normatīvā regulējuma prasības. „Jo tuvāk likuma burtam, jo labāk,” piekodina eksperts. Tāpat valdei noteikti jāuzņemas aktīva loma un iesaiste uzņēmuma vadīšanas procesos. „Neviens valdes loceklis nav amatā tikai tādēļ, lai parakstītu līgumus. Visiem ir aktīvi jāvada uzņēmums,” atgādina T. Vilnis. Noderīgs darba organizācijas paņēmiens ir atbildības jomu sadalījums valdes locekļu starpā (valdes atbildība gan saglabājas solidāra, un to nevarēs pārnest tikai uz atsevišķiem valdes loceķiem, tomēr konkrētam valdes loceklīm tas var palīdzēt pierādīt, ka tas darījis visu iespējamo, lai novērstu zaudējumus). Lielākos uzņēmumos pastāv skaidri principi, kā tiek organizēts valdes darbs, piemēram, nosaka darījumu apjoma sliekšņus, sākot no kāda apmēra darījuma tas jāizlemj valdes sēdē, kad par to jāsaņem eksperta novērtējums utt.). Tāpat svarīga ir valdes sēžu dokumentēšana. Individuālam valdes loceklīm, ja tas nepiekrit pārejo rīcībai, vienmēr ir iespēja balsot pret valdes lēnumiem, atkāpties no amata, informēt uzņēmuma īpašniekus.

IKARS KUBLIŅŠ,
portāla **BILANCE PLZ**
redaktors